

Løgtingsins umboðsmaður

Ársfrágreiðingin 2011

LØGTINGSINS
UMBOÐSMANNA

Ársfrágreiðingin 2011

á Argjum 2012

Løgtingsins umboðsmaður
Ársfrágreiðingin 2011
© 2012 Løgtingsins umboðsmaður
Umbróting, prent og innbinding: Føroyaprent

ISBN 978-99918-854-0-7

Svanamerktur prentlutur 541 705

Innihaldsyvirlit

I.	Broyting í ársfrágreiðingini.....	8
II.	Løgtingsins umboðsmaður 10 ár.....	10
III.	Grein: Innlit í fyrisitingina.....	16
IV.	Grein: Fráfaringaravtalur innan tað almenna.....	24
V.	Um embætið.....	30
VI.	Gongdin í 2011.....	32
VII.	Hagtøl.....	36
VIII.	Samandráttir - álit.....	46
IX.	Skjøl.....	53
	1. Umboðsmanslógin.....	53
	2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann.....	57

Til Løgtingið

Vísandi til § 11, stk. 1 í løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann lati eg av hondum hesa frágreiðing um virksemi mítt í 2011. Ársfrágreiðingin skal sambært nevndu grein verða almannakunngjørd áðrenn 1. juli 2012.

Frágreiðingin er býtt upp soleiðis:

- I. Broyting í ársfrágreiðingini
- II. Løgtingsins umboðsmaður 10 ár
- III. Grein: Innlit í fyrisitingina
- IV. Grein: Fráfaringaravtalur innan tað almenna
- V. Um embætið
- VI. Gongdin í 2011
- VII. Hagtøl
- VIII. Samandráttir
- IX. Skjøl
 1. Umboðsmanslógin
 2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann

á Argjum, juni 2012

Sólja í Ólavsstovu

I. Broyting í ársfrágreiðingini

Umboðsmaðurin hevur øll árin givið út eina ársfrágreiðing, har greitt hevur verið frá avgerðum í teimum týðningarmestu málunum. Nú tey fyrstu 10 árin eru lögð afturum, er avgjørt at broyta ársfrágreiðingina.

Higartil hevur ársfrágreiðingin varpað ljós á tey mál, sum umboðsmaðurin hevur mett hava almennan týðning, og sum kunnu vera ein vegleiðing um, hvussu líknandi mál skulu viðgerast í framtíðini. Tann tøkniliga gongdin ger, at flest øll á ein ella annan hátt hava atgongd til heimasíðuna hjá umboðsmanninum á alnetinum. Á heimasíðuni finnast allar niðurstøðurnar hjá umboðsmanninum og havi eg mett, at tað ikki longur er neyðugt at endurtaka hesar niðurstøður í ársfrágreiðingini. Í framtíðini verður bert ein samandráttur tikin við í ársfrágreiðingina, meðan álitid í síni heild kann lesast á heimasíðini.

Umframt ein frágreiðing um gongdina í árinum, sum verður víst við ymiskum hagtølum, havi eg valt at viðgera 2 evnir, sum kunnu hava almennan áhuga. Evnini eru: Innlit í fyrisitingina og Fráfaringaravtalur innan tað almenna.

Setarnarmál og mál um innlit hevur fyllt nógv í arbeiðinum hjá umboðsmanninum hesi 10 árin, stovnurin hevur virkað, og tí havi eg valt at viðgera hesi evni serstakt.

Ætlanin er í framtíðini at viðgera viðkomandi fyrisitingarrætligar spurningar í ársfrágreiðingini. Spurningar, sum kunnu hava almennan áhuga, ella sum kunnu verða ein vegleiðing hjá teimum, sum arbeiða innan fyri hesi øki.

Av hagtølum, sum framganga av ársfrágreiðingum hjá umboðsmanninum, hevur talið av innkomnum klagum um innlit verið vaksandi, tó

at talan er um smá töl. Tað er tí ringt at meta um gongdina, herundir um myndugleikarnir eru vorðnir meira kringir í at nýta lógina og veita innlit. Fyri at kanna hetta nærri hevur umboðsmaðurin ætlanir um í 2013 at gera eina kanning av, hvussu myndugleikarnir viðgera áheitanir um innlit.

*Sólja í Ólavsstovu,
umboðsmaður*

II. Løgtingsins umboðsmaður 10 ár

Í flestu demokratiskum samfeløgum hevur lóggávutingið valt ein ella fleiri persónar at hava eftirlit við almennu fyrisitingini. Ein umboðsmaður røkir hetta eftirlitið í flest øllum londum. Longu í 1809 varð í Svøríki sett á stovn eitt embæti, „justitieombudsmannen“, sum fyri Ríkisdagin skuldi hava eftirlit við embætismonnum kongsins. Finland fekk í 1919 ein umboðsmansstovn eftir svenskari fyrimynd, og síðani hava lond runt allan heimin sett á stovn líknandi stovnar, sum skulu hava eftirlit við almennu fyrisitingini. Í Føroyum fór fyrsti umboðsmaðurin til verka 1. mai 2001.

Tá 10 ár vóru liðin, síðani Løgtings umboðsmaður fór til verka, varð ein ráðstevna hildin í Norðurlandahúsinum. Á stevnuni helt Sjørður Rasmussen, ráðgevi á Løgmannsskrivstovuni, ein fyrilestur við heitinum:

„Løgtingsumboðsmaðurin – frustrati3n ella inspirati3n“. Í fyrilestrinum nevndi Sjúrður, at hann í sínum gomlu skjølum sá, at hann var rættiliga ivingarsamur um ein l3gtingsumboðsmannsstovn. Í einum notati, sum hann hevði skrivað til formansskap L3gtingsins í 1997, skrivaði hann, at „centrali spurningurin er at tryggja, at umboðsmaðurin hevur neyðuga yrkisliga f3rleikan og er n3g 3heftur at gera av, hvat er l3gligt ella ikki, og fær tær neyðugu ytru umst3ðurnar til at gera neyðuga eftirkanningararbeiðið, og at landsfyrisitingin vil, kann og hevur umst3ður til at rætta seg eftir avgerðum l3gtingsumboðsmansins“. Sjúrður minnst, at hann nevndi, at tað var bara ein søguligur pers3nur, sum í roynd og veru leyk treytirnar at vera umboðsmaður – Guttormur í Múla. Lágvaksin, men sterkur, vitandi, ikki s3rur í gandi, l3gark3nur og hevði sera st3ra virðing millum manna. Ongin setti spurnartekin við tað, Guttormur í Múla segði.

Sjúrður Rasmussen mælti formansskapi L3gtingsins til heldur at styrkja landsstýrismálanevndina við einum sterkum l3gfr3ðiligum sekretariati, og at geva borgarum betri m3guleika at fáa fría rættargongd í rættarkervinum, enn at seta á stovn L3gtingsins umboðsmann.

Ikki bara Sjúrður Rasmussen var ivingarsamur, tá talan var um at seta á stovn ein umboðsmannsstovn. Longu í 1978 varð uppskot lagt fyri tingið um ein umboðsmannsstovn. L3gtingsmaðurin, J3gván Sundstein, legði fyri tingið uppskot til samtyktar at seta eina 5-mannanevnd at gera l3garuppskot um eina skipan við einum L3gtingsins umboðsmanni. H3ast nevndin, sum fekk uppskotið til viðgerðar, t3k undir við tí, fall tað, tí bert 7 tingf3lk v3ru fyri. Í 1980 royndi J3gván Sundstein aftur. Hesa ferð saman l3gtingskvinnuni Karini Kj3lbro, men aftur hesa ferð miseydnaðist royndin. Í 1982 royndu J3gván Sundstein, l3gtingsformaður, og Karin Kj3lbro aftur at seta fram sama uppskotið. L3gtingið samtykti tá at seta eina 5-mannanevnd at gera l3garuppskot um eina skipan við einum L3gtingsins umboðsmanni. Nevndin varð vald, men verulig gongd kom ongantíð á nevndararbeiðið, og nevndin lat ongantíð nakað álit frá sær. Í mars 1992 legði Tj3ðveldisflokkurin eitt uppskot fyri L3gtingið um at áleggja formansskapinum at seta eitt f3lk at gera reglur fyri ein L3gtingsins umboðsmann, eins og at

seta umboðsmannin innan ólavsøku sama árið. Í mai 1993 samtykti tingið hetta uppskotið, soleiðis at umboðsmaðurin skuldi setast innan árslok 1993. Heldur einki spurdist burtur úr hesi royndini.

Tað var ikki fyrr enn Jenis av Rana, løgtingslimur fyri Miðflokkinn, í 1999 setti fram uppskot til løgtingslóg um ein umboðsmann, at tað eyðnaðist at fáa samtykt lógina um Løgtingsins umboðsmann. Tann 1. mai 2001 tók Joen H. Andreassen, sorinskrivari, við embætinum sum Føroya fyrsti umboðsmaður. Hergeir Nielsen, sum tá var løgtingsformaður, segði í síni framløgu á 10 ára haldinum, at tá fyrsti umboðsmaðurin skuldi veljast, var fyrireikingin drúgv. Formansskapurin var sera tilvitaður um, at um stovninum skuldi verða lív lagað, galt tað um at finna tann rætta persónin. Ein persón, sum var virdur manna millum. Formansskapurin fekk umsiting tingsins at gera eitt yvirlit yvir allar royndar føroyskar lögfrøðingar, bæði innan- og uttanlands. Tosað varð síðan um, hvør hugsast kundi vera frægast skikkaður í hesum heilt serliga starvi. Formansskapurin kom til ta niðurstøðu, at Joen H. Andreassen var tann rætti maðurin. Eftir stutta umhugsanartíð tók hann av, og var hetta eitt gott val. Joen H. Andreassen boðaði beinanvegin frá, hvussu leingi hann fór at sita, og á heysti 2005 varð so aftur farið at leita eftir tí næsta umboðsmanninum og fall valið á meg. Eitt samt Løgting valdi meg tann 23. november 2005 og tann 8. oktober 2010 afturvaldi Løgtingið meg sum umboðsmann fyri tíðarskeiðið 1. januar 2011 til 31. desember 2016.

Eyðkenni fyri ein umboðsmansstovn

Sum heitið bendir á, er umboðsmaðurin ein stovnur undir Føroya Løgtingi. Umboðsmaðurin verður valdur fyri eitt fimmára tíðarskeið at hava eftirlit við fyrisiting heimastýrisins. Umboðsmaðurin er í sínum virksemi óheftur av tinginum, og umboðsmaðurin ger sjálvur av, hvørji mál hann viðger. Løgtingið kann tí ikki áleggja umboðsmanninum at taka ávís mál upp til viðgerðar. Um Løgtingið ikki longur hevur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av Løgtinginum tó loysa henda úr starvi.

Vanliga verða nøkur eyðkenni heft at hugtakinum „umboðsmaður“: Fyri tað fyrsta, at hann er avgjørt óheftur av myndugleikum og øðrum.

Fyri tað næsta, at móguleikarnir hjá borgarunum at leggja mál fyri umboðsmannin skulu vera góðir. Fyri tað triða skal umboðsmaðurin móttvegis myndugleikunum kunna vísa á viðurskifti, sum ikki eru nøktandi. Og fyri tað fjórða skal tann, sum røkir embætið, vera ein persónur, sum fólk hava álit á og virðing fyri.

Tað, at umboðsmaðurin er óheftur av Løgtinginum, sæst m.a. í tí áseting, at umboðsmaðurin verður valdur fyri eitt fimmára tíðarskeið og kemur ikki í polistisk „spæl“, tá landsstýri og løgtingsnevndir skulu veljast. Harafturat skal ein stórur meiriluti, tveir triðingar av tinginum, atkvøða fyri uppskoti at koyra umboðsmannin frá. Umboðsmaðurin ger sjálvur av, hvørji mál umboðsmaðurin viðger, og Løgtingið kann ikki áleggja umboðsmanninum at kanna ávís mál neyvvari.

Gáttin hjá vanligum borgarum at ráðføra seg við ella klaga til umboðsmannin er lág. Tað kostar onki at klaga til umboðsmannin, og eingi formlig krøv eru um, hvussu klagað verður. Ein og hvør, sum ikki heldur seg hava fingið rætta viðferð frá almennum myndugleikum, kann klaga til umboðsmannin. Hesin móguleikin er eisini ein liður í at tryggja rættartrygdina í samfelagnum.

Skipanin við umboðsmanninum leggur upp til, at umboðsmaðurin kann mæla til ella heita á myndugleikar um at viðgera mál umaftur ella broyta mannagongdir. Á hendan hátt er lagt upp til, at umboðsmaðurin verður vegleiðari hjá fyrisitingini, sum sjálv kann rætta síni móguligu mistøk. Men um henda skipanin skal virka eftir ætlan, so krevur tað, at fyrisitingin eisini er búgvin at viðurkenna mógulig brek og at rætta tey.

Skipanin krevur eisini, at politiska skipanin er búgvin. Tá umboðsmaðurin rakar við álvarsom lýti ella brek, skal hann eftir lógini boða formansskapinum í Løgtinginum, løgmanni og avvarðandi landsstýrismanni frá hesum. Harvið verða hesir partar óbeinleiðis drignir inn í málið. Taka myndugleikarnir ikki tilmælini frá umboðsmanninum í álvara, og verða ásjónligir feilir ikki rættaðir, ella ivasamar mannagongdir broyttar, kann henda støðan í seinasta enda fáa politiskar avleiðingar.

Tørvurin á einum umboðsmanni

Tað er sett spurnartekin við, um vit í Føroyum hava brúk fyri einum umboðsmanni. Eitt sjónarmið er, at samfelagið er lítið, og at tað tí er lætt at hava gjøgnumskygni í fyrisingini og hava eftirlit við, hvat myndugleikarnir gera. Eitt annað sjónarmið er afturímóti, at serliga í smáum samfeløgum er tørvurin størstur at hava ein óheftan eftirlitsstovn. Í smáum samfeløgum eru ikki sterkir áhugabólkar við professionellum starvsfólki, sum hava eftirlit við, at myndugleikar ikki misbrúka sítt vald ella viðgera borgarar eins og eftir galdandi lógum og reglum.

Í smáum samfeløgum kann tað tykjast trupult at taka tyngjandi avgerðir ella avgerðir, sum eru illa umtóktar. Av tí at tað er stutt ímillum borgarar, fyrising og politikkarar, er størri vandi fyri „persónligum sambondum“. Avleiðingin av hesum er, at avgerðir stundum verða tiknar, uttan at nøkur formlig málsviðgerð fer fram. Politikkur hevur ofta størri týdning fyri úrslitið í einum máli enn galdandi lógir og reglur, sum verða settar til viks. Í slíkum førum verður ofta roynt at lata vera við at hava viðurskiftini skrivlig og formlig, og ein serlig politisk og sosial mentan tekur seg upp. Dentur tykist verða lagdur á smidligar, effektivar og skjótar avgreiðslur.

Nevndu viðurskifti tala fyri, at tørvur er á einum sterkum og óheftum eftirlitsstovni sum umboðsmanninum ella dómstólinum fyri at halda úttinnandi valdið á rættari leið og fyri støðugt at minna á meginregluna um virðing fyri rættarsamfelagnum og galdandi lógum og reglum. Tað hevur stóran týdning, at umboðsmaðurin ikki letur seg ávirka av dagsins trætum og ósemjum, ella letur seg stýra av kenslum í ítøkiligum málum og soleiðis fara av kós frá grundleggjandi samfelagsligu meginreglunum um demokrati, rættarsamfelag og rættvísa málsviðgerð.

Eg fari at enda hesa grein við nøkrum orðum hjá Johnhardi Klettheyggj, fyrrverandi ráðgeva hjá Løgtingsins umboðsmanni. Í sínum fyrilestri á 10 ára haldinum viðgjørdi hann spurningin um, hvussu umboðsmansskipanin fer at gagna samfelagnum frameftir. Hann vísti á, at hesin spurningur liggur ikki bara í hondum umboðsmansins,

men minst líka nógv í hondunum á samfelagnum, bæði tí útinnandi og tí lóggevandi valdinum. Tí, tað er upp til hesar myndugleikar at síggja til, hvussu umboðsmansskipanin verður vird og gagnnýtt til frama fyri rættarsamfelagið Føroyar.

Birta Biskopstø, ráðgevi

III. Innlit í fyrisitingina

Tann 1. januar 1994 kom innlitslógin í gildi (løgtingslóg nr. 133 frá 10. juni 1993 um innlit í fyrisitingina, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 76 frá 8. mai 2001). Endamálið við lógini var at styrkja um gjøgnumskygni og opinleika hjá myndugleikum, sum viðgera og taka avgerðir, sum ávirka fólk, feløg og samfelagið sum heild.

Innlitslógin skal tryggja borgarum og fjølmiðlum móguleika at fylgja við í, hvat hendir í almennu umsitingini, viðvirka til at skapa áhuga fyri almennum viðurskiftum, og opinleikin skal vera við til at økja álitid á almennu umsitingina.

Lógin hevur serligan týðning fyri fjølmiðlarnar, tí hon gevur teimum móguleika at fylgja við í og halda eyga við, at alt fer rætt fram. Harumframt gevur hon fjølmiðlunum móguleika at viðgera og kunna fólk á røttum faktiskum grundarlagi.

Lógin er ein minimumslóg og viðger bert, nær ein myndugleiki hevur skyldu til at geva innlit. Lógin forðar ikki myndugleikunum í at geva ein borgara ella fjølmiðli meirinnlit.

Innlitslógin er eitt ískoyti til reglurnar um partsinnlit, sum eru ásettar í fyrisitingarlógini. Reglurnar um partsinnlit geva tí einstaka rætt til meira innlit enn innlitslógin, men innlitslógin gevur samstundis einum parti í einum máli móguleika at biðja um innlit í onnur mál, sum líkjast eins egna, og harvið móguleika fyri at kanna siðvenjuna hjá einum myndugleika í ávísum málum.

Hvørjir myndugleikar eru fevndir av innlitslógini

Innlitslógin fevnir einans um stovnar undir heimastýrinum.

Sambært § 1, stk. 1 er innlitslógin galdandi fyri alt virksemi hjá almennu fyrisitingini. Innlitslógin fevnir um allar myndugleikar, bæði kommunalar, interkommunalar og landsmyndugleikar. Eisini eru nevndir og arbeiddsbólkar, hvørs virksemi einans er ráðgevandi ella fyribils, eisini fevnir av innlitslógini.

Umboðsmaðurin hevur í áliti, dagfest 15. november 2001 (j. nr. 200100022), í niðurstøðu sínari staðfest, at Kringvarp Føroya (tá SVF og ÚF), tó ikki programvirksemi og handilsligu viðurskiftini, skulu roknast við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini og innlitslógini.

Innlitslógin er ikki galdandi fyri Løgtingið og stovnar við tilknýti til Løgtingið. Eitt nú er virksemið hjá løgtingsskrivstovuni, umboðsmanninum og landsgrannskoðanini ikki fevnt av innlitslógini.

Stovnar, feløg, grunnar og líknandi, ið eru skipað á privatrættligum grundarlagi, eru sum høvuðsregla ikki fevnd av innlitslógini. Hetta er galdandi, hóast virksemið hjá teimum kann síðustillast við tað virksemi, sum fyrisitingarmyndugleikar vanliga hava. Tó kunnu hesir stovnar v.m. eftir eini ítøkiligari metan koma undir innlitslógina, um teir eru undirlagdir gjøllari almennari skipan, umsjón ella eftiransan. Umboðsmaðurin hevur í áliti, dagfest 29. juni 2004 (j. nr. 200400023),

í niðurstøðu sínari staðfest, at hóast Føroya Barnaheim var ein sjálvsognarstovnur, var stovnurin eftir eini ítøkiligari metan at meta sum ein fyrisitingarmyndugleiki, ið er fevndur av fyrisitingarlógini og innlitslógini.

Partafeløg og íognarfeløg, sum tað almenna er partaeigari ella íognari í, koma ikki undir innlitslógina.

Viðgerð av innlitsáheitanum

Tey tiggju árinum, sum umboðsmannsstovnurin hevur virkað, hava borgarar og fjølmiðlar klagt til umboðsmannin, tá ið tey hava mett, at tey ikki hava fingið nøktandi viðgerð av innlitsáheitanum. Umboðsmaðurin hevur í hesum tíðarskeiði skrivað 30 álit um millum annað handfaringina, herundir viðgerðartíðina hjá myndugleikum av innlitsumbønum, grundarlagi hjá myndugleikum fyri at nokta innlit, herundir meirinnlit í innanhýsis skjøl og ymisk onnur viðuskifti í sambandi við innlit í fyrisitingina.

Við heimild í innlitslógini kann ein og hvør, eisini í førum har tey ikki eru partur av einum máli, krevja at fáa høvi at gera seg kunnugan við skjøl, sum ein myndugleiki hevur móttikið ella gjørt sum liður í fyrisitingarligari málsviðgerð í sambandi við virksemi hjá myndugleikanum.

Lógin um innlit viðger spurningin um, í hvønn mun myndugleikar hava skyldu til at lata almenningin fáa skjalainnlit. Lógin forðar ikki fyri, at myndugleikin, eftir egnari meting, loyvir meirinnliti, tað vil siga gevur meira innlit, enn lógin setir sum krav, um so er, at annað ikki fylgir av reglunum um tagnarskyldu.

Ásetingarnar í §§ 4 og 5 í innlitslógini skila til høvuðsregluna um viddina á skjalainnlitinum. Møguleikarnir fyri skjalainnliti eru tó avmarkaðir við ásetingunum í §§ 7 til 14. Ásetingarnar í §§ 7 til 11 lýsa, í hvørjum førum eitt skjal kann verða undantikið frá skjalainnliti, meðan ásetingin í § 12 vísir, nær ávísar upplýsingar kunnu verða undantiknar. Ásetingin í § 13 fevnur um bæði skjøl og upplýsingar.

Áheitan um innlit í fyrisitingina skal sambært § 4, stk. 3 í innlitslógini skila til tey skjøl ella tað mál, sum viðkomandi ynskir at gera seg kunnugan við. Tað, sum liggur í hesum kravi er, at viðkomandi skal vísa til skjøluni/málið á ein slíkan hátt, at tað út frá hesum gerst møguligt hjá myndugleikanum at finna fram til skjøluni/málið.

Til tíðir hava myndugleikar víst á, at innlitsáheitanir hava verið ov ógreitt orðaðar, og við tí grundgeving hevur myndugleikin noktað innlit. Umboðsmaðurin hevur havt mál til viðgerðar, sum hava verið um henda spurning. Í álit, dagfest 7. juni 2010 (j. nr. 201000006), hevur umboðsmaðurin í niðurstøðu sínari víst á, at áheitanin um innlit var orðað á ein slíkan hátt, at eingin ivi var um, hvat innlitsumbønin fevndi um.

Umboðsmaðurin visir eisini á, at um so var, at myndugleikin ivaðist í, hvat tað var, sum innlit ynsktist í, hevði myndugleikin sambært vegleiðingarskylduni í § 7 í fyrisitingarlógini skyldu til at venda sær til umsøkjara fyri at biðja hann útgreina innlitsumbønina. Í álit, dagfest 3. november 2006 (j. nr. 200600063), viðgjørði umboðsmaðurin í niðurstøðu sínari spurningin um ein innlitsáheitan í síni heild var nóg neyvt orðað. Hóast innlitsumbønin í síni heild ikki var nóg neyvt orðað, metti umboðsmaðurin, at eingin ivi kundi vera um, at partar av innlitsumbønini vóru nóg greitt lýstir til at viðgera áheitanina um innlit.

Skjøl, sum eru fevnd av innlitslógini

Útgangsstøðið sambært innlitslógini er, at rætturin til innlit fevnir um øll skjøl, og at tað krevst ein lógarheimild fyri at nokta innlit.

Skjalahugtakið í innlitslógini fevnir umframt um skrivligt tilfar eisini um tekningar, kort, myndir og líknandi. Eisini fevnir hugtakið um annað tilfar, ið kemur í staðin fyri skrivligt tilfar, so sum, ljóðffilar, filmar, sjónbandaupptøkur og líknandi.

Ikki alt tilfar av omanfyrinevnda slagi, sum verður gjørt av ella kemur til ein myndugleika, kemur undir innlitslógina. Avgerandi treytin fyri at siga, at tilfarið verður fevnt av hugtakinum, er um tilfarið verður fingið

til vege og goymt hjá myndugleikanum sum liður í fyrisitingarligari málsviðgerð. Umboðsmaðurin hefur í álit, dagfest 2. juni 2010 (j.nr. 201000003), í niðurstøðu sínari viðgjört spurningin um skjalahugtakið og vísti á, at skjalahugtakið skal tulkast vítt. Spurningurin í tí málinum var, um fráboðaninar, sum MRCC móttók frá Atlantic Airways og noteraðu í teldutøku dagbók stovnsins, vóru at meta sum partur av einari elektroniskari skrá/skráseting sambært § 5, stk. 2 í innlitslógini, ella um fráboðanirnar vóru elektronisk skjøl, ið vóru fevnd av rættinum til innlit.

Tað eru ikki einans skjøl í einum máli, har myndugleikarnir skulu taka ítøkiligar avgerðir, sum eru fevnd av innlitslógini. Rætturin til skjalainnlit fevnir um skjøl, sum eru til viðgerðar ella hava fingið eina fyrisitingarliga málsviðgerð, herundir eisini skjøl, sum eru í gerð av myndugleikum og í málum um annað alment virksemi, sum til dømis ferðsla, undirvísing, røkt, heilsuverk og bygging.

Lógin er galdandi fyri mál um starvsfólk hjá tí almenna, og sum dømi kunnu nevast uppsagnarmál. Umboðsmaðurin hefur í álit, dagfest 18. februar 2009 (j. nr. 200800100), í niðurstøðu sínari viðgjört spurningin um innlit í einum starvsfólkamáli. Myndugleikin sýtti innlitsumbønini í hesum máli og vísti til, at rætturin til alment innlit fevnir ikki um starvssetanarmál og mál um flytan í hægri starv, jbr. § 2, stk. 1 í innlitslógini.

Umboðsmaðurin kom til ta niðurstøðu, at talan hvørki var um starvssetan ella um flytan í hægri starv. Talan var tí um skeiva grundgeving frá myndugleikanum um at sýta innlit. Umboðsmaðurin vísti á, at innlitsáheitanin skuldi viðgerast eftir vanligu reglunum í innlitslógini og, at myndugleikin í einum tílíkum máli hevði skyldu til at meta um, hvørt upplýsingar ella skjøl í starvsfólkamálum kundu undantakast almennum innliti.

Umboðsmaðurin hefur í einum øðrum innlitsmáli, í álit, dagfest 22. juni 2007 (j. nr. 200700024), um uppsøgn av einum starvsfólki, í niðurstøðu sínari víst á, at umboðsmaðurin ikki dugdi at síggja, at innihaldið í uppsagnarskrivinum kundi grundgeva fyri at undantaka

skjalið við heimild í § 12, stk. 1. Hinvegin kunnu grundgevingarnar fyri einari uppsøgn vera undantiknar innliti, í tann mun tær avdúka nakað, sum hoyrir privatlívinum til.

Mál um lóggávu, herundir eisini játtanarlógir, eru bert fevnd av innlitslógini, tá ið tey eru framløgd í Løgtinginum. Sama er galdandi fyri tey skjøl, sum eru partur av lóggávuarbeidinum hjá myndugleikum. Umboðsmaðurin hevur í áliti, dagfest 4. februar 2009 (j. nr. 200800057), í niðurstøðu sínari viðgjørt spurningin um innlit í lóggávumál, har lógaruppskotið varð sent Løgtinginum, men varð ikki framlagt. Umboðsmaðurin kom til ta niðurstøðu, at tá ið talan var um eitt lógarmál, sum ikki var framlagt í Løgtinginum, var málið ikki fevnt av innlitslógini.

Undantøk frá rættinum til skjalainnlit og ekstraheringsskyldan
Sambært § 7 í innlitslógini, fevnir rætturin til skjalainnlit ikki um innanhýsis arbeidsskjøl. Innanhýsis arbeidsskjøl eru skjøl, sum verða gjørd av einum myndugleika til egna nýtslu, brævaskifti millum ymiskar deildir innan fyri sama myndugleika og brævaskifti millum eitt bý- ella bygdaráð og tess nevndir, deildir og aðrar stovnar ella millum hesar stovnar sínámillum.

Tá ið skjøl eru fevd av undantakinum til skjalainnlit sambært § 7, skal myndugleikin meta um, hvørt ávís av hesum skjølum kortini eru fevnd av rættinum til innlit sambært § 8, ella um tey innihalda upplýsingar, ið innlit eigur at verða givið í sambært § 11 í innlitslógini. Umboðsmaðurin hevur í áliti, dagfest 17. desember 2008 (j. nr. 200800064), og í áliti, dagfest 21. desember 2011 (201000094), í niðurstøðum sínum viðgjørt spurningin um innanhýsis arbeidsskjøl.

Sambært § 12 í innlitslógini, fevnir rætturin til skjalainnlit ikki um upplýsingar um privat, herundir fíggjarligu, viðurskiftini hjá einstaklingum, tøkniligar útbúningar ella mannagongdir, ella um rakstrar- ella vinnuviðurskifti ella líknandi um so er, at tað hevur stóran fíggjarligan týdning fyri tann persónin ella virkið, sum upplýsingin viðvíkir, at áheitanin ikki verður gingin á mæti. Tó soleiðis, at um bert ein partur av skjalinum kemur undir undantøkini, skal myndugleikin

kunna um tann partin av innihaldinum í skjalinum, sum felluruttanfyri undantøkini.

Umboðsmaðurin hevur í álit, dagfest 24. oktober 2007 (j. nr. 200700050), í niðurstøðu sínari viðgjørt eina klagu um, at myndugleikin, hóast mótmæli frá klagaranum, hevði givið innlit í eitt mál.

Umboðsmaðurin vísti í niðurstøðu sínari á, at ein treyt fyri at afturhalda upplýsingar sambært § 12, stk. 1, nr. 2 er, at tað hevur stóran fíggjarligan týðning fyri virkið, sum upplýsingin viðvíkur, at innlit ikki verður givið. Undantaksreglan kann bert nýtast, um tað sambært einari ítøkiligari meting má haldast at vera ein nærliggjandi vandi fyri einum munandi fíggjarligum tapi hjá umrødda virki, um innlit verður givið.

Reglan er serliga ætlað at verja vinnuloynidómar, har innlit vil kunna skaða kappingarførið hjá viðkomandi. Um myndugleikin, sum hevur fingið eina innlitsumbøn, er í iva um, hvørt innlit eigur at verða givið ella noktað sambært hesari reglu, kann myndugleikin leggja spurningin fyri tann, sum upplýsingarnar viðvíkja, til ummælis. Myndugleikin hevur skyldu til at gera ein ítøkiliga meting av upplýsingunum og taka hædd fyri viðmerkingunum. Tað er tó altíð myndugleikin, sum ger metingina og tekur avgerð um innlitsspurningin.

Sambært § 13 kann rætturin til skjalainnlit verða avmarkað í tann mun, tað er neyðugt til verju av munandi umhugsni viðvíkjandi nøkrum ávísum almennum ella privatum áhugamállum. Talan kann til dømis vera um fyrilit fyri trygd ella vernd ríkisins, uttanríkispolitisk ella uttanríkisfíggjarlig áhugamál, fyribyrging, avdúkan og søkjan at lógarbrotum, revsingarfulgerð og líknandi, fremjing av almennum eftirliti og ráðleggingarvirksemi, herundir eisini fíggjarlig áhugamál hjá tí almenna.

Eisini onnur privat og almenn áhugamál enn tey, sum eru nevnd í ásetingini, kunnu, eftir eini ítøkiligari metan, grunda undantøku frá vanligu høvuðsregluni um innlit. Kemur bert ein partur av einum skjali undir undantaksreglurnar, skal tann, sum hevur biðið um innlit, verða kunnaður við restina av skjalinum.

Umboðsmaðurin hefur í álit, dagfest 22. juni 2006 (j. nr. 200600017), viðgjørt spurningin um, hvørt ein myndugleiki, sum málið var upplýst, kundi nokta innlit við heimild í § 13, stk. 1, nr. 3. Umboðsmaðurin kom til ta niðurstøðu, at myndugleikin ikki við heimild í § 13 kundi sýta innlitsumbønini.

Um so er, at myndugleikin hefur grundaðan iva, um ein áheitan um innlit eigur at verða noktað vísandi til undantøkini, kann myndugleikin biðja um ummæli frá teimum, hvørs áhugamál kunnu vera til hindurs fyri, at áheitanin um innlit verður gingin á mæti.

Samanumtikið

Í tíðarskeiðinum 2001 til 2011 eru 129 klagur um innlit komnar til umboðsmannin. Av hesum hava 80 klagur snúð seg um avgerðir hjá myndugleikum og 49 um málsviðgerð hjá myndugleikum. Í hesum tíðarskeiði hefur umboðsmaðurin skrivað 30 álit, sum eru um innlitslógina.

Av innkomnum klagum sæst, at tað í stóran mun eru fjølmiðlanir, sum klaga. Tað, sum fjølmiðlanir klaga um, eru sum oftast innlitsáheitanir í mál hjá fyrisingini, sum eru tíðaraktuel, og sum hava ein almennan áhuga.

Sum nevnt í innganginum, er innlitslógin eitt ískoyti til reglurnar um partsinnlit, sum eru ásettar í fyrisingarlógini. Klagur frá borgarum hava tí í mestan mun snúð seg innlit í mál, sum borgarin hefur ein persónligan áhuga í, herundir mál, sum líkjast eins egna, soleiðis at borgarin fær móguleika fyri at kanna siðvenjuna hjá einum myndugleika í ávísnum málum.

Av hagtølum, sum framganga av ársfrágreiðingum hjá umboðsmanninum, hefur tendensurin av innkomnum klagum um innlit verið vaksandi, tó at talan er um smá tøl. Tað er tí ringt at meta um gongdina, herundir um myndugleikarnir eru vorðnir meira kringir í at nýta lógina og veita innlit.

*Majbritt Lamhauge,
fulltrúi*

IV. Fráfaringaravtalur innan tað almenna

Sonevndar fráfaringaravtalur, har arbeiðsgevari og arbeiðstakari av ymiskum orsökum semjast um, at samstarvið partanna millum skal halda uppat, eru arbeiðsrættarlíga ein natúrlígur, lóglígur og alment góðkendur liður, á einum vælírkandi og dynamiskum arbeiðsmarknaði og kann í nógvum fòrum verða við til at tryggja áhugamálini hjá bæði arbeiðsgevara eins væl og arbeiðstakara.

Spurningurin um rættarlígu støðuna, ið fráfaringaravtalur hava innan almenna arbeiðsmarknaðin, er ikki nógv viðgjòrður, men við tveimum úrskurðum, báðir dagfestir 16. november 2004, staðfesti Hægstírættur, at ein starvssetan á almenna arbeiðsmarknaðinum, á sama hátt sum á privata arbeiðsmarknaðinum, kann halda uppat við avtalu millum partarnar. Nevndu dómar eru endurgívnir í danska

lógartíðarritinum „Ugeskrift for Retsvæsen“ fyri árið 2005, ávikavist á bls. 616 og 622 (U2005.616H og U2005.622H).

Í eini frágreiðing, dagfest 21. desember 2004, umbiðin av rættarnevndini hjá Fólkatíngingini í kjalarvørrinum á úrskurðinum hjá Hægstarætti, vísti danski umboðsmaðurin á, at tágaldandi rættarpraksis, viðvíkjandi sonevndum fráfaringsavtálum innan almenna arbeiðsmarknaðin, hevði verið fyri eini kollveltandi broyting, og at Hægstirættur grundleggjandi hevði broytt kós hesum viðvíkjandi.

Frágreiðingin letur ongan iva verða um, at umboðsmaðurin metir, at rættartryggin hjá alment settum starvsfólkum, sum avleiðing av úrskurðinum hjá Hægstarætti, er ivasom, og at rættarstøðan viðvíkjandi fráfaringsavtálum innan tað almenna av somu orsök er ógreið.

Praksis fyri 16. november 2004

Reglur um hvussu ávikavist ein arbeiðsgevari og ein arbeiðstakari kann verða loystur frá eini starvssetan, eru at finna í lógum, herundir t.d. Tænastumannalógini (Løgtingslóg nr. 31 frá 5. juli 1971 um tænastumenn landsins, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 28 frá 19. mai 2008) og Starvsmannalógini (Løgtingslóg nr. 13 frá 20. mars 1958 um starvsmenn/funktionærer, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 36 frá 2. juni 1970), og harumframt í sáttmálum.

Hesar lógar- og sáttmálaásetingar eru í stóran mun av prosessuellum slag og viðvíkja uppsøgn annaðhvørt við umsókn, har arbeiðstakarin tekur stig til at verða loystur úr starvi, ella uttan umsókn, har arbeiðsgevarin tekur stig til at enda starvssetanina. Reglurnar siga sostatt einki um uppsøgn eftir avtalu, vanliga nevnt fráfaringsavtalur.

Umframt omanfyri nevndu lógar- og sáttmálaásetingar hevur eisini Fyrisitingarlógin (Løgtingslóg nr. 132 frá 10. juni 1993 um fyrisitingarlóg/om forvaltning) umframt óskrivadu fyrisitingarligu meginreglurnar, herundir markreglan, líkareglan, officialprinsippið og meginreglan um góðan fyrisitingarligan sið, beinleiðis ávirkan á

mál viðvíkjandi uppsögn á almenna arbeidsmarknaðinum, og eru tað serliga reglurnar um partshoyring, lógarinnar kap. 5, og grundgeving, kap. 6, sum eru av týdningi í hesum sambandi, eins og kap. 3 um vegleiðing og umboðan, og kap. 4 um skjalainnlit partanna hava ein ávísan týdning.

Týdningurin av prosessuellu reglunum í sambandi við uppsögn sæst týðuliga í tí praksis, sum ávikavist dómstólarnir og umboðsmaðurin hava havt gjøgnum tíðirnar. Við úrskurði sagdur í Hægstarætti (U2003.1660H) fekk arbeiðstakarin endurgjald fyri ósakliga uppsögn vegna brot á markregluna, eins og brot á reglurnar um parts-hoyring, skjalainnlit og grundgeving í U1999.1337H viðførdi, at arbeiðstakaranum varð veitt endurgjald fyri ósakliga uppsögn.

Spurningin um fráfaringsavtalur – *avtalaða uppsögn* – hava dómstólarnir ikki áðrenn Hægstarættarúrskurðarnar frá 16. november 2004 havt høvi til at taka støðu til í serliga nógvum førum, og er rættarpraksis hesum viðvíkjandi tí sera avmarkað. Tó er spurningurin í ein ávísan mun viðgjørdur av Hægstarætti í úrskurði U1974/3H, har rætturin staðfesti, at ein arbeiðstakari við avtalu kann frásiga sær rættindi, sum viðkomandi annars vildi havt við uppsögn uttan umsókn. Tann 19. desember 2002 hevur Eystari Landsrættur gjørt úrskurð, har staðfest verður, at ein tænaumaður við avtalu hevur frásagt sær rættartrygdina, ið reglurnar í Fyrisitingarlógini eru til fyri at tryggja.

Fólkatingsins Umboðsmaður hevur, í síni praksis viðvíkjandi uppsögn við avtalu, sum heild ikki viðurkent fráfaringsavtalur sum eitt nýtiligt amboð í starvsfólkarættarligum høpi á almenna arbeidsmarknaðinum. Soleiðis hevur umboðsmaðurin í FOB (Folketingets Ombudsmands Beretning) fyri árið 1998 á bls. 491 staðfest, at ein avtala um treytirnar í sambandi við eina uppsögn ikki er ein avtaluspurningur og tí ikki er fevnd av avtalarættinum, men er fevnd av „avgerðarhugtakinum“ í fyrisitingarrættinum.

Rættarstøðan eftir 16. november 2004

Sum nevnt innleiðandi, metti umboðsmaðurin, at Hægstirættur við sínum úrskurðum tann 16. november 2004 grundleggjandi hevði

broytt kós, hvörjum uppsögn við avtalu viðvíkur, og at rættarstöðan sum ein avleiðing av hesum var ógreið.

Sum víst á omanfyri, hevur rættarskipanin bert í fáum førum havt høvi til at viðgera spurningin um fráfaringsavtalu, áðrenn umrøddu dómar frá 2004, men greitt er, av tí praksis, sum tó finst frammanundan, at dómstólarnir sum heild viðurkenna, at arbeiðstakari við avtalu kann frásiga sær rættindi, sum viðkomandi annars hevur sambært lóg og/ella sáttmála.

Tað, sum kann sigast at vera tann kollveltandi broytingin í dómunum frá 2004, er, at Hægstirættur staðfestir, at sambært bæði orðaljóðinum og viðmerkingunum til Fyrisitingarlógina fella avtalu millum arbeiðsgevara og arbeiðstakara sum heild uttanfyri „avgerðarhugtakið“, sum er grundarlagið undir øllum fyrisitingarrættinum, og tí kann ein avtala sum útgangsstøði ikki viðgerast í fyrisitingarligum høpi.

Og júst henda staðfesting fekk beinleiðis avleiðing fyri umboðsmansstovnin, tí við hesum var øll tann praksis, sum umboðsmaðurin hevði havt fram til 16. november 2004, sett úr gildi. Avleiðingin sæst aftur í, at umboðsmansstovnurin eftirfylgjandi sum heild hevur avvíst øll mál viðvíkjandi fráfaringsavtalum á almenna arbeiðsmarknaðinum.

Vert er at viðmerkja, at Hægstirættur í grundgevingum sínum fyri áðurnevndu úrskurðum leggur stóran dent á heilt konkret viðurskifti, ið vóru viðvirkandi til, at rætturin metti, at avtalan hevði bindandi virknað, herundir at partarnir vóru at meta sum javnbjóðis partar, og at avtalan í sínum orðaljóði, gjørdi fult og heilt upp við øll viðurskifti partanna millum.

Sostatt kann staðfestast, at tá ein fráfaringsavtala er fevnd av avtalarættinum, skulu avtalarættarligu reglurnar verða uppfyltar, fyri at ein tílík avtala kann fáa lögfrøðisligt gildi, og kann grundarlagið undir eini fráfaringsavtalu til eina og hvørja tíð roynast í rættarskipanini. Í úrskurði U2009.1961V tók Vestari Landsrættur støðu til bæði fyrisitingarliga- og avtalarættarliga spurningin viðvíkjandi eini frá-

faringaravtala og kom til ta niðurstøðu, at málið skuldi viðgerast eftir avtalurættarligum reglum, og at grundarlag var ikki fyri at tilsíðisseta avtaluna.

Sum ein natúrlig avleiðing av úrskurðunum í Hægstarætti hefur eisini Løgtingsins umboðsmaður fylgt sama leisti sum Fólkatingsins umboðsmaður og avvíst at viðgera mál um uppsøgn við avtalu.

Føroyski umboðsmansstovnurin hefur tó einans í tveimum førum tikið støðu til mál viðvíkjandi fráfaringsavtalum innan almenna arbeiðsmarknaðin.

Fyrra málið, sum er endurgivið í álit, dagfest 27. februar 2004, jnr. 200300031, er viðgjørt áðrenn Hægstirættur gjörði úrskurð, og har staðfesti umboðsmaðurin m.a., at Mentamálaráðið ikki hevði yvirhildið fyrisitingarligu ásetingarnar um partshoyring, og at tað sum heild framgekk av málinum, at ein avtala millum aðalráðið og klagaran ikki kundi metast at verða inngingin á nøktandi grundarlagi.

Í seinna málinum, sum er frá 2006, jnr. 200600030, avvísti umboðsmaðurin at fara inn í málið, og lagdir vórðu til grund omanfyri nevndu Hægstarættarúrskurðir vísandi til, at ein avtala varð gjørd millum partarnar.

Samanumtikið

Við at velja at gera eina avtalu um fráfarings skal ein arbeiðstakari gera sær greitt, at avleiðingin er, at tann rættartrygd, ið finst innan karmarnar í fyrisitingarrættinum, ikki er galdandi, tá ein avtala verður tikin framum eina fyrisitingarliga prosess, og málið kann í síni heild ikki viðgerast eftir hetta í fyrisitingarligum høpi, men kann tó roynast sum eitt avtalurættarligt mál í rættarskipanini.

Í hvønn mun avtalur av hesum slag verða gjørdar á almenna arbeiðsmarknaðinum í Føroyum í dag, er torført at meta um, tí flestu av hesum málum verða væntandi ongantíð roynd innan fyrisitingarligu kærummyndugleikarnar og verða í besta føri tikin víðari til rættarskipanina.

Tað er tó nakað, ið bendir á, at hóast fráfaringaravtalur javnan verða gjørdar, eisini millum almennan arbeiðsgevara og arbeiðstakara, verða flestu „fráfaringsarmál“ handfarin sum starvsfólkamál eftir traditionellum starvsfólka- og fyrisitingarligum reglum og manna-gongdum.

Sambært hagtølunum hjá Løgtingsins umboðsmanni fyri árinum 2009 – 2011 hevur talið av klagum um starvsfólkamál verið ávikavist 14 klagur í 2009, 4 klagur í 2010 og 8 klagur í 2011.

Hóast hesi tøl eru ov smá til at kunna nýtast sum grundarlag undir eini berandi niðurstøðu, er tað nærliggjandi at umhugsa, hvørjar orsøkirnar kunnu vera til, at tað samanumtikið eru so fáar klagur um starvsfólkaviðurskifti, tá havt verður í huga, hvussu nógv starvsfólkamál av ymiskum slag, sum dagliga verða handfarin innan almenna arbeiðsmarknaðin.

Ongin ivi er um, at nógv tey flestu starvsfólkamálini verða viðgjørd og handfarin sambært galdandi reglum og greiðum manna-gongdum, og er hetta eisini galdandi fyri uppsagnarmál. Tó er vert at umhugsa, hvørt klagurnar til Løgtingsins umboðsmann um starvsfólkaviðurskifti, herundir serliga um uppsagnir, høvdu verið fleiri í tali, um ikki ein ávísur partur av hesum málum endaðu við eini fráfaringaravtalu.

V. Um embætið

Sambært § 1 í lögtingslóg nr. 60 frá 10. maí 2000 um Lögtingsins umboðsmann velur Lögtingið fyrri eitt 5-ára skeið ein uttantsmann at hava innlit við fyrising heimastýrisins. Tann 8. oktober 2010 endurvaldi Lögtingið meg sum Lögtingsins umboðsmann fyrri tíðarskeiðið 1. januar 2011 til 31. desember 2016. Eg tók við embætinum á fyrsta sinni tann 1. januar 2006. Umframt meg sjálva hevur embætið verið mannað við lögfrøðiligu starvsfeløgum mínum, Jóhannu Arge, ráðgeva, Birtu Biskopstø, ráðgeva, og Jette Eirikstoft, sum tann 1. september varð sett í staðin fyrri Lailu Egholm, skrivstovuleiðara.

Í sambandi við at Jóhanna Arge, ráðgevi fór í farloyvi í november 2011, varð Majbritt Lamhauge sett í starv sum fulltrúi til 1. januar 2013.

Við lögtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyrri virksemlu umboðsmansins, sum annars í sínum starvi er óheftur av Lögtinginum (§ 3).

Virksemlu umboðsmansins fevnir um alla fyrising heimastýrisins, t.e. bæði landsins og ta kommunalu (§ 4, stk. 1). Eisini feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisingina sambært fyrisingarlógini, eru fevndir av virksemlu umboðsmansins (§ 4, stk. 2). Harumframt eru interkommunalir felagsskapir undirlagdir virksemlu umboðsmansins (§ 4, stk. 4). Harafturímóti fevnir virksemlu hansara ikki um ríkismyndugleikar, Lögtingið og stovnar undir Lögtinginum. (§ 4, stk. 5).

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær umsitingareindir, sum eru fevndar av virksemlu hansara, ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti borgaranum (§ 5). Ein og hvør kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir, sum eru fevndar av virksemlu hansara (§ 6, stk. 1). Klagarin skal navngeva seg í klaguni, og skal hon vera

umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað (§ 6, stk. 2). Er talan um avgerðir, sum kunnu leggjast fyri hægri umsitingarmyndugleika, skal hesin møguleiki vera royndur fyrst, áðrenn klagað verður til umboðsmannin (§ 6, stk. 3). Eru hesar treytir loknar, tekur umboðsmaðurin støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í tí máli, ið klagað verður um (§ 6, stk. 4). Umboðsmaðurin kann eisini sjálvur av sínum eitingum taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi (§ 6, stk. 5). Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætisins vegna krevur at fáa fylragt. Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja øll tey stød, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum. Hann kann eisini stevna fólk í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum. (§ 8).

Tá umboðsmaðurin er liðugur við sínar kanningar, ger hann sína niðurstøðu, og metir hann at álvarsligt mistak ella vansketni er framt, skal hann boða formansskapi Løgtingsins, lögmanni og viðkomandi landsstýrismanni og/ella kommunustýri frá hesum. Hann hevur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum og á annan hátt gera vart við meting sína av einum máli, hann hevur kannað. Hann kann eisini mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin (§ 10). Rakar umboðsmaðurin við lýti í galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal hann boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum, og er talan um kommunal ella interkommunal viðurskifti, skal hann eisini boða viðkomandi kommunustýri frá. (§ 12).

Lógin og ein vegleiðing um, hvussu ein kann klaga til Løgtingsins umboðsmann, eru viðheft ársfrágreiðingini sum skjøl.

Adressan er: Traðagøtu 43, Postsmoga 2008, FO-165 Argir, og teldupostadressan er lum@lum.fo.
Heimasíða umboðsmansins er: www.lum.fo

VI. Gongdin í 2011

Í 2011 vórðu upprættað 60 mál, sum innihildu 61 sjálvstøðugar klagur. Av teimum málunum, sum komu inn í 2011, vóru 46 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2011. Harumframt vóru 15 mál avgreidd, sum vóru innkomin (men ikki avgreidd) í 2009 og 2010.

Talið av klagum í 2011 er væl lægri enn undanfarin ár, og talið av avvístum klagum er somuleiðis væl hægri. Talið av avvístum klagum hevur tó verið skiftandi gjøgnum árin frá 50% til 75%. Tað er torført at geva nakra neyva frágreiðing fyri hesari gongd, og sær tað út til, at talið av klagum higartil í ár hevur verið vaksandi.

Av tí at talið av klagum er minkað, hevur hetta givið arbeidsorku at gera kanningar og eftirlitsvitjanir á stovnum, sum hýsa okkara veikastu samfelagsborgarum.

Í 2011 vóru 10 ár liðin, síðani umboðsmaðurin fór til verka. Í hesum sambandi varð hildið eitt hátíðarhald fyri 10 ára stovningardegi Løgtingsins umboðsmansins í Skálanum í Norðurlandahúsinum. Umleið 150 fólk luttóku á hátíðarhaldinum. Hergeir Nielsen, lögtingsformaður, setti ráðstevnuna. Johnhard Klettheyggi, leiðandi lögfrøðingur í Almannamálaráðnum, sum var við til at byggja umboðsmansembætið upp og starvaðist her frá 2001-2008, helt ein fyrilsetur við heitinum: „Hvat hava vit rokkið hesi 10 árin“. Sjúrdur Rasmussen, ráðgevi á Løgmannsskrivstovuni, helt ein fyrilestur við heitinum „Løgtingsumboðsmaðurin – frustratióin ella inspiratióin“, og at enda helt Róbert R. Spanó, professari við Háskóli Íslands ein fyrilestur við heitinum „Hava vit sum eitt lítið samfelag brúk fyri einum umboðsmanni? Royndir úr Íslandi.“

Umboðsmenninir í Noregi, Danmark, Íslandi, Grønlandi og Føroyum koma regluliga saman til fundar eina ella tvær ferðir um árið, har evni av felags áhuga koma til viðgerðar. Í august var íslandski

umboðsmaðurin vertur fyri einum slíkum fundi á Vestmannaoyggjunum, og í desember var danski umboðsmaðurin vertur fyri einum fundi í Keypmannahavn.

VII. Hagtøl

Klagur innkomnar í 2011 býttar á myndugleikar

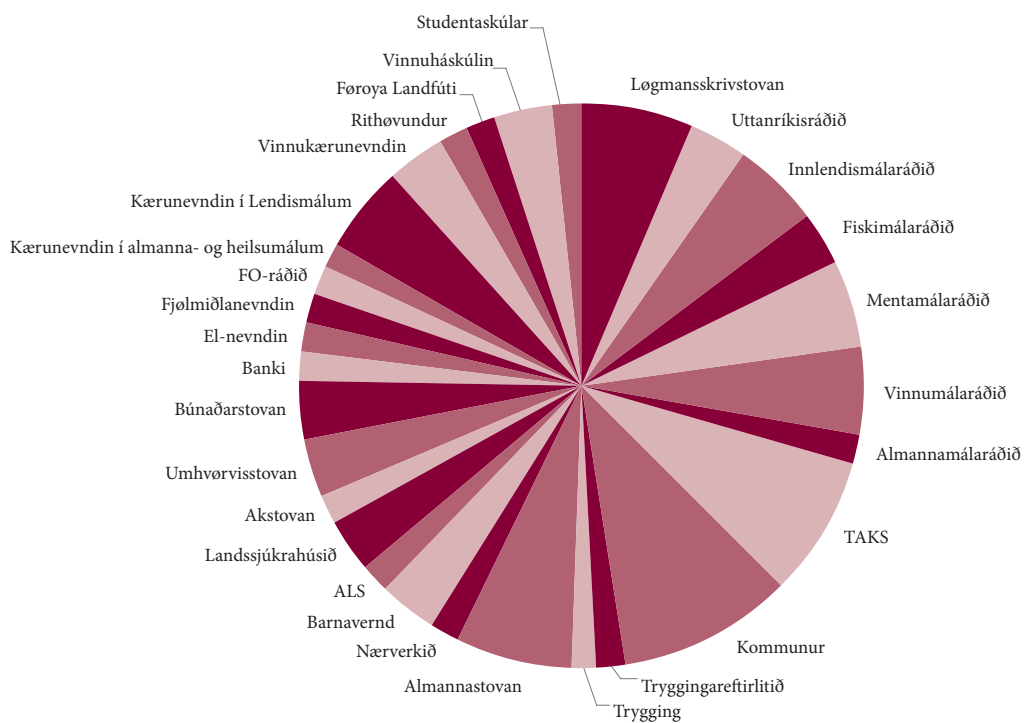
Í 2011 vórðu upprættað 60 mál, sum innihildu 61 sjálvstøðugar klagur.

Hesar klagurnar vóru býttar soleiðis millum ymsu myndugleikarnar:

(Talva 1)

<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur:</i>
Løgmannsskrivstovan	4
Uttanríkisráðið	2
Innlendismálaráðið	3
Fiskimálaráðið	2
Mentamálaráðið	3
Vinnumálaráðið	3
Almannamálaráðið	1
TAKS	5
Kommunur	6
Tryggingareftirlitið	1
Trygging	1
Almannastovan	4
Nærverkið	1
Barnavernd	2
ALS	1
Landssjúkrahúsið	2
Akstovan	1
Umhvørvisstovan	2
Búnaðarstovan	2
Banki	1
El-nevndin	1
Fjølmiðlanevndin	1
FO-ráðið	1
Kærunevndin í almanna- og heilsumálum	1
Kærunevndin í Lendismálum	3
Vinnukærunevndin	2
Rithøvundur	1
Føroya Landfúti	1
Vinnuháskúlin	2
Studentaskúlar	1
Tilsamans	61

Klagur innkomnar í 2011 býttar á myndugleikar (talva 1)

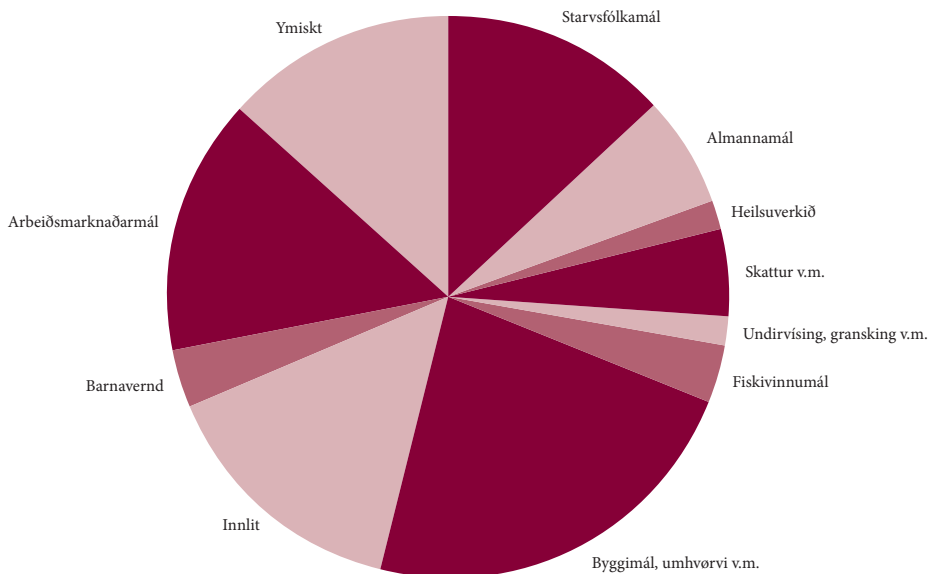

Innkomnar klagur í 2011 býttar á málsøki og klaguinnihald

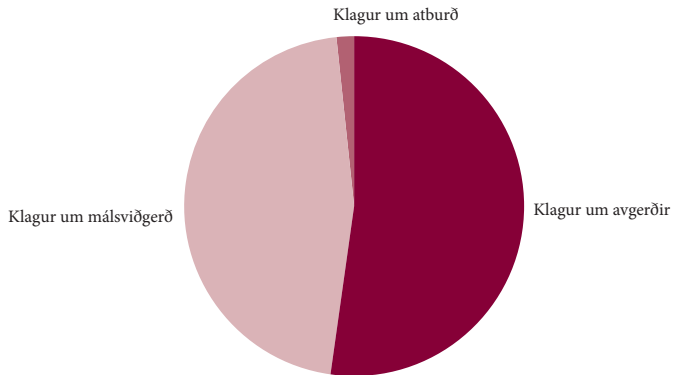
(Talva 2)

<i>Málsøki:</i>	<i>Tal av klagum</i>	<i>Klagur um avgerðir</i>	<i>Klagur um málsviðgerð</i>	<i>Klagur um atburð</i>
Starvsfólkamál	8	5	3	0
Almannamál	4	3	1	0
Heilsuverkið	1	0	1	0
Skattur v.m.	3	1	2	0
Undirvísing, gransking v.m.	1	1	0	0
Fiskivinnumál	2	2	0	0
Byggimál, umhvørvi v.m.	14	6	8	0
Innlit	9	4	5	0
Barnavernd	2	1	1	0
Arbeiðsmarknaðarmál	9	5	4	0
Ymiskt	8	4	3	1
Tilsamans	61	32	28	1

Klagur innkomnar í 2011 býttar á málsøki (talva 2)

Klagur innkomnar í 2011 býttar eftir klaguinnihaldi (talva 2)

Klagur endaliga avgreiddar í 2011

Av teimum 61 klagunum, sum komu inn í 2011 vóru 46 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2011. Harumframt vóru avgreiddar 15 klagur frá undanfarnu árum. Úrslitið av viðgerðini var hetta (býtt upp eftir myndugleika):

(Talva 3)

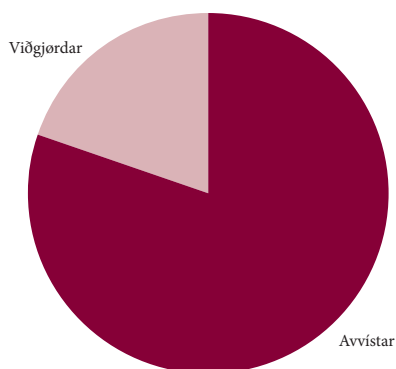
<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur</i>	<i>Avvístar</i>	<i>Viðgjørdar</i>	<i>Viðgjørdar uttan áttalu/ tilmæli</i>
Løgmannsskrivstovan	4	2	2	
Uttanríkisráðið	1	1		
Innlendismálaráðið	3	3		
Fiskimálaráðið	2	2		
Mentamálaráðið	7	2	5	
Vinnumálaráðið	3	3		
Almannamálaráðið	2	2		
Heilsumálaráðið	1	1		
TAKS	4	4		
Kommunur	5	4	1	
Tryggingareftirlitið	1	1		
Trygging	1	1		
Almannastovan	3	3		
Nærverkið	1	1		

Barnavernd	2	2	
ALS	1	1	
Landssjúkrahúsið	2		2
Akstovan	1	1	
Umhvørvisstovan	2	1	1
Búnaðarstovan	2	2	
Banki	1	1	
El-nevndin	1	1	
FO-ráðið	1	1	
Kærunevndin í almanna- og heilsumálum	2	2	
Kærunevndin í lendismálum	1		1
Vinnukærunevndin	2	2	
Rithøvundur	1	1	
Føroya Landfúti	1	1	
Vinnuháskúlin	2	2	
Studentaskúlar	1	1	
Tilsamans	61	49	12

Klagur avvístar í 2011

Í 2011 vóru 49 klagur avvístar av ymiskum orsøkum. Býtið teirra millum sæst niðanfryi:

Klagur endaliga avgreiddar í 2011 (talva 3)

(Talva 4)

<i>Avvísingarsök:</i>	<i>Klagur</i>
Innkomin ov seint	3
Kærumøguleiki ikki troyttur	8
Ikki grundarlag fyri víðari kanningum	30
Uttanfyri heimildarøki	8
Afturkallað	0
Tilsamans	49

Klagur avvístar í 2011 býttar eftir avvísingarsök (talva 4)

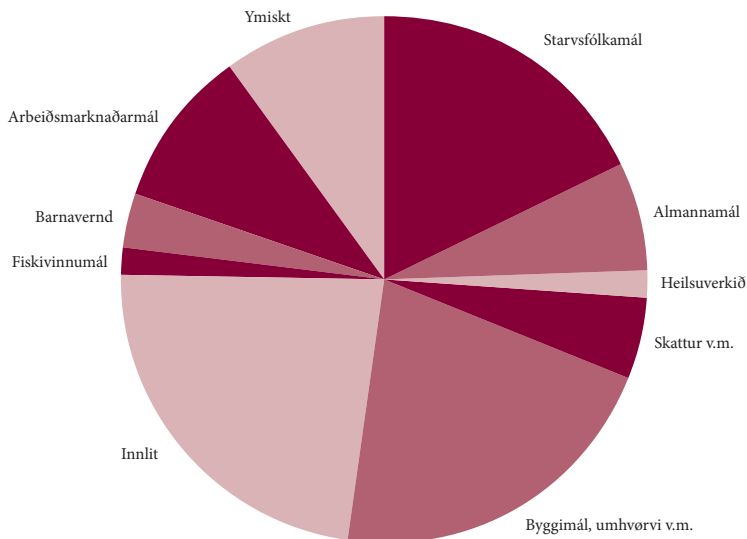
Viðgjörðar klagur í 2011 býttar á málsøki

Tey málini, sum vóru endaliga viðgjörd í 2011, kunnu býttast upp eftir málsøki á henda hátt:

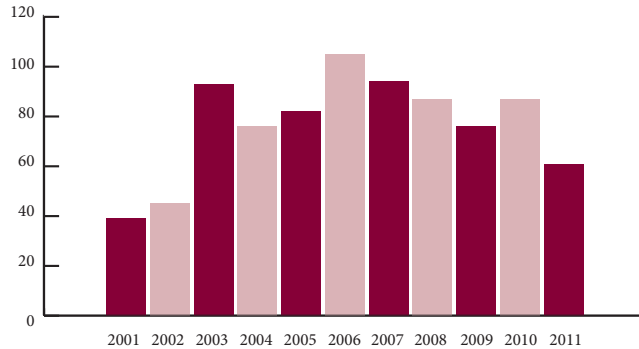
(Talva 5)

<i>Málsøki</i>	<i>Klagur</i>
Starvsfólkamál	11
Almannamál	4
Heilsuverkið	1
Skattur v.m.	3
Byggimál, umhvørvi v.m.	13
Innlit	14
Fiskivinnumál	1
Barnavernd	2
Arbeiðsmarknaðarmál	6
Ymiskt	6
Tilsamans	61

Klagur viðgjörðar í 2011 býttar á málsøki (talva 5)

Innkomnar klagur 2001-2011

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av viðgjörðum klagum

Í teimum 12 endaliga viðgjördu klagunum í 2011 hevur miðal viðgerðartíðin verið henda:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

(Talva 6)

Viðgerðartíð í miðal:

Aftaná partshoyring	5 mðr. 24 dagar
Samlað	10 mðr. 27 dagar

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av avvístum klagum

Í teimum 49 avvístu klagunum hevur miðalviðgerðartíðin verið henda:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

(Talva 7)

Viðgerðartíð í miðal:

Aftaná partshoyring	15 dagar
Samlað	1 mðr. 21 dagar

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av bæði viðgjørdum og avvístum klagum

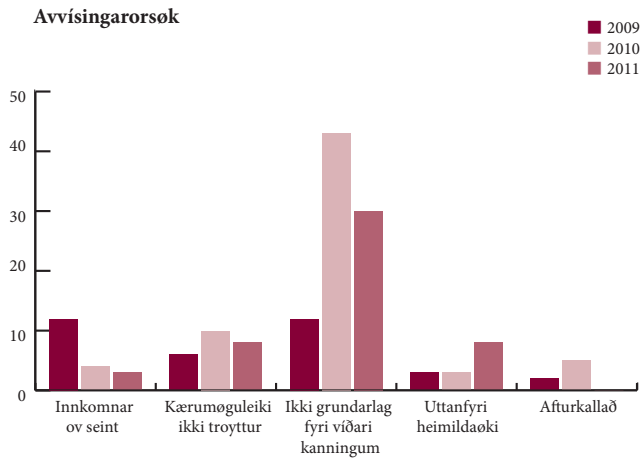
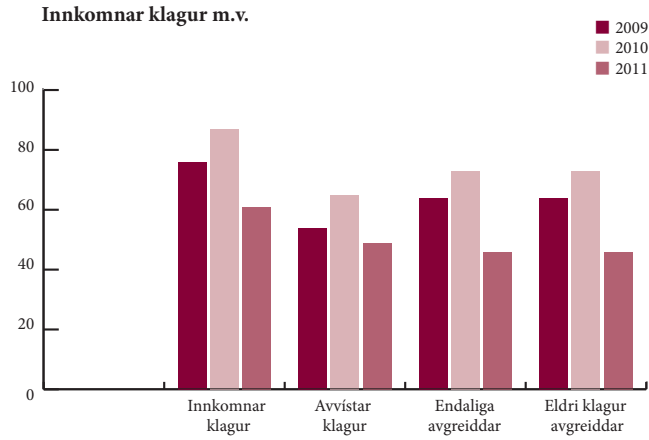
Fyri allar klagurnar, tvs. bæði avvístar og endaliga viðgjørdar klagur, hevur málsviðgerðartíðin í miðal verið henda:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

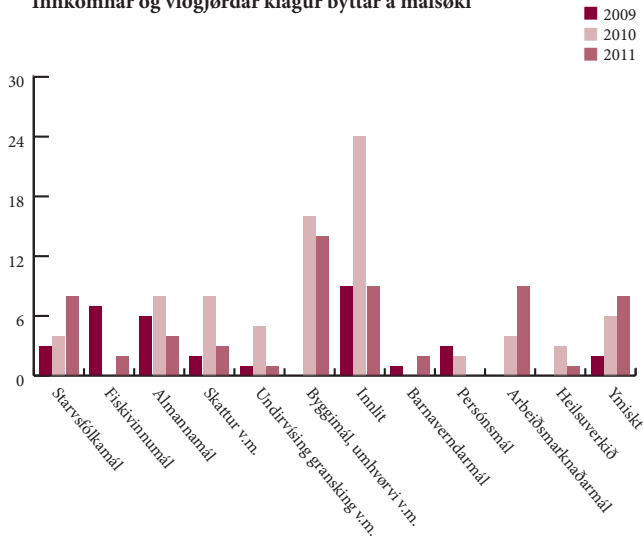
(Talva 8)

	Viðgerðartíð aftaná partshoyring	Viðgerðartíð tilsamans
Klagur		
málsviðgerðartíð í miðal:	1 mðr. 21 dagar	7 mðr 6 dagar

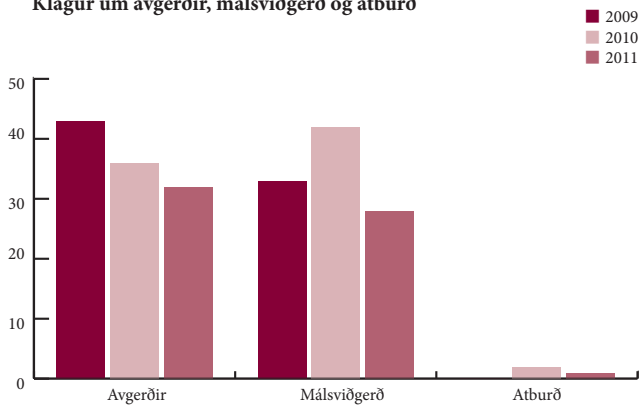
Sammetingar 2009, 2010 og 2011

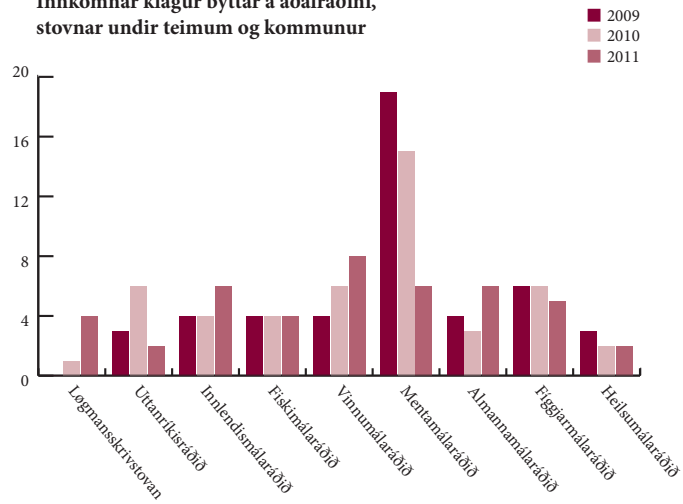
Innkomnar og viðgjörðar klagur býttar á málsöki

Klagur um avgerðir, málsviðgerð og atburð

**Innkomnar klagur býttar á áðalráðini,
stovnar undir teimum og kommunur**

VIII. Samandráttir av álitum

Álit viðvíkjandi klagu um afturkalling av byggiloyvi til neyst í Kollafirði

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um grundarlagið undir afturkallingini av byggiloyvi til eitt neyst í Kollafirði, umframt viðgerðina hjá Kærunevndini í lendismálum av málinum.

Tórshavnar kommuna gav klagaranum byggiloyvi í 2006, men afturkallaði loyvið í 2009. Málið varð kært til Kærunevndina í lendismálum, sum staðfesti avgerðina hjá kommununi. Tá kommunan gav byggiloyvi til neystið, hevði hon ikki fingið staðfest, um byggiloyvið kundi góðkennast av friðingarnevndini. Kærunevndin vísti í avgerð síni á, at byggiloyvið eyðsæð var í stríð við lógargrundarlagið, og tí átti at verið tikið aftur.

Umboðsmaðurin var samdur við kærunevndini í hesum, tí sambært tekningini av nýggja neystinum og fotomyndum av verandi neysti var talan ikki bert um at endurreisa gamla neystið, men at gera eina munandi umbygging av neystinum. Ein slík umbygging krevur góðkenning frá friðingarnevndini sambært § 2, stk. 2, nr. 1 og stk. 4 í náttúrufriðingarlógini. Klagarin fanst at kærunevndini, tí hon hevði eina aðra grundgeving enn kommunan fyri at afturkalla byggiloyvið.

Umboðsmaðurin vísti á, at ein kærummyndugleiki kann kanna øll kærsmål av nýggum og koma við øðrvísi grundgevingum umframt at seta sína egnu avgerð í staðin fyri kærdu avgerðina.

Umboðsmaðurin dugdi ikki at síggja annað, enn at avgerðin um afturkalling av byggiloyvi var røtt og lóglig. Tó helt umboðsmaðurin tað vera átaluver, at kommunan hevði givið byggiloyvi uttan at kanna rættarligu viðurskiftini, áðrenn byggiloyvið varð játtað.

Journalnummar: 201000008.

Álit viðvíkjandi klagu um vantandi innlit frá Mentamálaráðnum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um vantandi innlit frá Mentamálaráðnum í tvey journalyvirlit. Klagarin fekk ikki innlit í journalyvirlitini, fyrr enn umboðsmaðurin á øðrum sinni spurdi Mentamálaráðið um viðgerðina av innlitsáheitanini.

Umboðsmaðurin vísti á, at journalyvirlit eru beinleiðis fevnd av rættinum til innlit sambært § 5, stk. 1, nr. 2 í innlitslógini, og vísandi til, at innlitsáheitanin var greið og einføld at viðgera, helt umboðsmaðurin tað vera átaluver, at Mentamálaráðið ikki fyrr hevði tikið støðu til hendan partin av innlitsáheitanini.

Umboðsmaðurin átalaði somuleiðis, at ráðið ikki sendi klagaranum journalyvirlitini, fyrr enn umboðsmaðurin á øðrum sinni spurdi um hetta.

Journalnummar: 201000050.

Álit viðvíkjandi klagu um setanarviðurskifti hjá undirvísara á Føroya Læraraskúla

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eitt mál um setanarviðurskiftini hjá einum undirvísara á Føroya Læraraskúla. Viðgerðin snúði seg um, um Føroya Læraraskúli segði klagaran úr starvi, ella um skúlin segði upp eina avtalu við Føroya Studentaskúla og HF-skeið, har viðkomandi var í føstum starvi, um at læna klagaran sum undirvísara.

Umboðsmaðurin metti ikki grundarlag vera fyri at siga, at klagarin var at meta sum starvssettur á Føroya Læraraskúla við teirri avleiðing, at Føroya Læraraskúli hevði skyldu til at viðgera málið sum eitt mál um uppsøgn eftir fyrisingarlógini.

Umboðsmaðurin legði avgerandi dent á, at klagarin var í føstum starvi á Føroya Studentaskúla og HF-skeiði, at formligu viðurskiftini kring hesa setan vóru óbroytt, og at rektarin á Føroya Studentaskúla og HF-skeiði tískil hevði arbeiðsgevaraheimildirnar.

Vísandi til drúgva áramálið klagarin hevði undirvíst á Føroya Læraraskúla helt umboðsmaðurin, at tað hevði sømt seg betur og verið í betri samsvari við góðan fyrisitingarsið, um Føroya Læraraskúli hevði boðað klagaranum frá, at hann ikki framhaldandi skuldi undirvísa har og givið honum høvi til at gera viðmerkingar til ætlanina.

Journalnummar: 200900114.

Álit viðvíkjandi klagu um sýtan av innliti í starvsfólkamál

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um vantandi innlit í starvstreytir og lønarviðurskifti hjá einum ráðgeva hjá Hvannasunds kommunu.

Kommunan sýtti klagaranum innlit í málið vísandi til § 12, stk. 1, nr. 1 í innlitslógini, ið snýr seg um verju av privatu, herundir figgjarligu, viðurskiftunum hjá einstaklingum.

Umboðsmaðurin vísti á, at fyri at undantaka upplýsingar um figgjarlig viðurskifti við heimild í § 12, stk. 1, nr. 1, skal talan vera um upplýsingar, sum kunnu avdúka nakað um privatu figgjarstøðuna hjá viðkomandi. Upplýsingar um, hvørjar uppgávur eitt starv fevnir um, eins og upplýsingar um, hvat ein persónur fær í løn frá einum almennum arbeidsgevara, eru upplýsingar, sum viðvíkja starvinum, sum eru fevndar av rættinum til innlit.

Umboðsmaðurin mælti Hvannasunds kommunu til at taka innlitsumbønina uppafur til viðgerðar og lata seg frætta, hvat víðari hendir í málinum.

Journalnummar: 201000067.

Álit viðvíkjandi setan av aðalstjóra í Uttanríkisráðnum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt málið um at seta aðalstjóra í Uttanríkisráðnum í juni 2010.

Meirilutin í setanarnevndini innstillaði J sum nr. 1 og K sum nr.

3 til starvið. Umboðini hjá Uttanríkisráðnum mæltu til at seta K, sum virkaði sum aðalstjóri. Eftir tilmæli frá landsstýrismanninum í uttanríkismálum setti lögmaður K í starvið.

Umboðsmaðurin undraðist á tilmælið hjá landsstýrismanninum í uttanríkismálum at velja umboð fyri Uttanríkisráðið, sum ikki høvdu serligar fortreytir ella førleikar at viðgera og innstilla umsøkjara til eitt aðalstjórararv, í setanarnevndina. Eisini metti umboðsmaðurin, at annað umboðið hjá Uttanríkisráðnum var ógegnugt at vera við í viðgerðini hjá setanarnevndini sambært § 3, stk. 1, nr. 5 í fyrisingarlógini. Grundað á hetta var tað ein feilur í viðgerðini, at landsstýrismaðurin og lögmaður ikki viðgjördu minnilutatilmælið sum eitt tilmæli, sum kundi vera litað av óviðkomandi áhugamálum.

Sum setanarmyndugleiki hevði lögmaður sambært § 6, stk. 2 í fyrisingarlógini skyldu at taka støðu til gegnið hjá umboðunum í setanarnevndini. Umboðsmaðurin helt tað vera sera átaluvvert, at lögmaður ikki tók støðu til henda spurningin.

Umboðsmaðurin helt greiða ábending vera um, at setanartilmælið hjá meirilutanum ikki hevði fingið eina veruliga viðgerð, og umframt hetta átti landsstýrismaðurin í uttanríkismálum sjálvur at havt kannað, hvat lá í ynskinum hjá tí eina umsøkjara um eina smidliga skipan fyrsta árið.

Tað var ein veikleiki, at einki skrivligt tilfar var frá viðgerðini hjá landsstýrismanni og lögmanni av setanartilmælinum, og tí sást heldur ikki, hvør orsøkin var til, at umsøkjari, sum meirilutin hevði innstillað sum nr. 2, ikki varð tikin við í viðgerðina yvirhøvdur.

Samanumtikið metti umboðsmaðurin, at viðgerðin var alt annað enn nøktandi, eins og tað var fatan umboðsmansins, at setanartilmælið ikki hevði fingið nakra veruliga viðgerð. Umboðsmaðurin mælti lögmanni til at umhugsa at taka málið upp aftur til nýggja viðgerð. Journalnummar: 201000071.

Álit viðvíkjandi klagu um málsviðgerðina hjá Tórshavnar kommunu í einum uppsagnarmáli og av kæriviðgerðini hjá Mentamálaráðnum í sama máli

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um málsviðgerðina hjá Tórshavnar kommunu í einum uppsagnarmáli og av kæriviðgerðini hjá Mentamálaráðnum í sama máli.

Umboðsmaðurin metti, at tað ikki var sakligt, at kommunan hevði givið klagaranum eina ávaring fyri álitisbrot fyri at fara til fakfelagið við upplýsingum frá einum innanhýsis skjali. Av tí at hetta ikki varð grundgevingin fyri sjálvari uppsøgnini, valdi umboðsmaðurin ikki at gera meira við henda spurningin.

Umboðsmaðurin hevði ikki grundarlag at finnast at grundgevingini hjá kommununi fyri at siga klagaran úr starvi. Av tí at kommunan uttan úrslit hevði roynt at funnið eina aðra loysn enn uppsøgn, var umboðsmaðurin ikki samdur við klagaranum í, at proportionalitetsreglan ikki varð hildin í hesum máli. Hóast Mentamálaráðið kundi havt verið neyvri í sínari grundgeving, hevði umboðsmaðurin onga orsök til at finnast at sjálvari niðurstøðuni hjá ráðnum um at staðfesta avgerðina hjá kommununi.

Journalnummar: 201000097.

Álit viðvíkjandi klagu um avgerð hjá Vágs kommunu um parkeringspláss

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um avgerðina hjá kærunevndini í lendismálum at staðfesta avgerðina hjá Vágs kommunu at krevja 1 parkeringspláss fyri hvørjar 50 m² av nýtslustigi. Umboðsmaðurin metti ikki, at kærunevndin hevði viðgjørt spurningin um brot á líkaregluna við atliti at ásetingini í byggisamtyktini um parkeringspláss.

Umboðsmaðurin heitti á kærunevndina í lendismálum um at taka málið upp til nýggja viðgerð, og lata seg frætta, hvat víðari hendir í málinum.

Journalnummar: 201100047.

Skriv viðvíkjandi klagu um drúgva málsviðgerðartíð á Umhvørvisstovuni

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um málsviðgerðartíðina hjá Umhvørvisstovuni av einum máli, sum Kærunevndin í lendismálum hevði heimvíst til nýggja viðgerð. Hóast umboðsmaðurin ongar viðmerkingar hevði til málsviðgerðartíðina, gav umboðsmaðurin Umhvørvisstovuni eina átalu fyri ikki at hava svarað skrivum klagarans.

Journalnummar: 201100058.

Skriv viðvíkjandi klagu um drúgva málsviðgerðartíð á Landssjúkrahúsinum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Landssjúkrahusið drálaði við at taka uppafur viðgerðina av einum máli, har eitt starvsfólk hevði fingið eina munnliga átalu.

Journalnummar: 201100039.

Skriv viðvíkjandi klagu um drúgva málsviðgerðartíð á Psykiatriska deplinum av áheitanum um serlæknávátanir

Í sambandi við eina klagu um drúgva viðgerðartíð á Psykiatriska deplinum á Landssjúkrahúsinum hevur umboðsmaðurin sent landsstýrismanninum í heilsumálum eitt skriv.

Journalnummar: 201100009.

Álit viðvíkjandi klagu um uppsøgn á Vinnuháskúlanum vegna sparingar

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um uppsøgn av lærara á Vinnuháskúlanum vegna sparingar. Uppsøgnin varð kærð til Mentamálaráðið, sum staðfesti hesa. Umboðsmaðurin var samdur við Mentamálaráðið í, at talan var um ein veruligan sparitørv á Vinnuháskúlanum.

Umboðsmaðurin helt, at tey framatrættaðu generellu atlitini, sum Vinnuháskúlin legði dent á í uppsøgnini, vóru saklig og viðkomandi.

Umboðsmaðurin helt tað tó ikki verða nøktandi, at Vinnuháskúlin ikki ítøkiliga viðgjørði spurningin um uppsagnartíðina hjá tænastronnum, og um tað var sakligt at halda henda starvsbólík uttan fyri útveljingarhópin av starvsfólíkum. Av tí at so long tíð er fráliðin, síðani uppsagnirnar vórðu framdar, hevur umboðsmaðurin valt ikki at gera meira við henda spurningin.

Journalnummar: 201000011.

Skriv um eina klagu um viðgerðina hjá Mentamálaráðnum av fleiri innlitsumbønnum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um viðgerðina hjá Mentamálaráðnum av fleiri innlitsumbønnum, sum Mentamálaráðið annaðhvørt ikki hevði svarað, ella sum klagarin metti seg hava fingið eitt ófullfíggað svar uppá.

Í tveimum førum vísti umboðsmaðurin á, at tað ikki sást, at Mentamálaráðið hevði tikið støðu til innlitsumbøn klagarans, og umboðsmaðurin heitti tí á Mentamálaráðið um at taka støðu til innlitsumbønirnar og boða klagarinum frá niðurstøðu ráðsins.

Journalnummar: 201000058.

IX. Skjøl

Skjal 1

Løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann

1. Partur

Umboðsmaðurin og Løgtingið

§ 1. Løgtingið velur ein uttantsmann fyri eitt 5 ára skeið at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins.

2. stk. Doyr umboðsmaðurin í embætistíð síni ella er hann av øðrum orsökum ikki førur fyri at røkja starv sítt, ger formansskapur Løgtingsins av, hvør skal røkja starvið, til Løgtingið velur ein nýggjan umboðsmann. Tað sama er galdandi, um umboðsmaðurin biður um at verða loystur úr starvi, ella um Løgtingið loysir hann úr starvi smb. stk. 3.

3. stk. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av løgtingsmonnunum loysa hendan úr starvi.

§ 2. Umboðsmaðurin, ið ikki kann sita á Løgtingi ella í kommunustýri, skal so vítt gjørligt hava lögfrøðiliga útbúgving.

§ 3. Við løgtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyri virksema

umboðsmansins. Annars er umboðsmaðurin í starvi sínum óheftur av Løgtinginum.

2. Partur

Heimildir

§ 4. Virksema umboðsmansins fevnir um alla fyrisiting heimastýrisins (t.e. lands- og kommunalu).

2. stk. Lógini er eisini galdandi fyri feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini, lógini um alment innlit ella lógini um almennar skráir.

3. stk. Í meting sínari av kommunalari umsiting skal umboðsmaðurin vísa atlit til tær serligu umstøður, kommunufyrisiting virkar undir.

4. stk. Interkommunalir felagsskapir eru undirlagdir virksema umboðsmansins.

5. stk. Virksema umboðsmansins fevnir ikki um ríkismyndugleikar, Løgtingið og stovnar undir Løgtinginum.

§ 5. Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær í § 4 nevndu umsitingareindir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti einstaka borgaranum.

3. Partur

Kærumál og egin mál

§ 6. Ein og hvör kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir.

2. *stk.* Tann, ið klagar, skal navngeva seg í klaguni. Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað.

3. *stk.* Kлага um avgerðir, ið møguligur hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ikki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum. Freistin, ið er nevnd í 2. *stk.*, skal í slíkum førum roknast frá tí degi, hægri myndugleikin tekur avgerð sína.

4. *stk.* Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í máli, ið klagað verður um.

5. *stk.* Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi.

4. Partur

Kanningar

§ 7. Ger umboðsmaðurin av at taka eina kærú til viðgerðar, skal hann bein-anvegin kunna viðkomandi umsiting um innihaldið í kærúni, um ikki vandi er fyri, at hetta kann darva kanningini.

Harumframt skal umsitingin biðjast um ummæli í málinum, áðrenn umboðsmaðurin tekur avgerð um at gera vart við meting sína av málinum smb. § 10, *stk.* 2. Umboðsmaðurin kann áseta tíðarfreist til ummæli.

§ 8. Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætis vegna krevur at fáa fyrilagt.

2. *stk.* Umboðsmaðurin kann stevna fólki í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum. Í slíkum førum eru reglurnar í rættargangslógini galdandi. Rættarfundirnir eru ikki almennir. Tann, ið klagan viðvíkur, hevur saman við hjáseta rætt at vera hjástaddur, meðan slík vitnisfærsla fer fram.

3. *stk.* Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja støð, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum.

§ 9. Umboðsmaðurin hevur tagnarskyldu um tey viðurskifti, hann í virkseminum sínum fær kunnleika til. Tagnarskyldan stendur við, eftir at umboðsmaðurin fer úr starvi, og fevnir eisini um starvsfólk á umboðsmansstovninum.

5. Partur Niðurstøður

§ 10. Kemur umboðsmaðurin til ta niðurstøðu, at álvarsligt mistak ella vansketni er framt av einum av teimum í § 4 nevndu umsitingum, skal umboðsmaðurin boða formansskapi Løgtingsins, løgmanni og viðkomandi landsstýrismanni og /ella kommunustýri frá hesum og koma við tilmæli til teirra.

2. *stk.* Umboðsmaðurin hevur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum, og á annan hátt gera vart við meting sína av máli, hann hevur kannað.

3. *stk.* Umboðsmaðurin kann mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin, smb. rættargangslógini §§ 330–336c, í málum, sum hava verið viðgjørd eftir hesi lóg.

§ 11. Umboðsmaðurin letur Løgtinginum ársfrágreiðing um arbeiðið sítt. Frágreiðingin verður almannakunngjørd áðrenn 1. juli.

2. *stk.* Boðar umboðsmaðurin Løgtinginum, landstýrismanni ella kommunustýri frá einum máli, ella tekur hann eitt mál við í ársfrágreiðing sína, skal hann upplýsa um, hvat viðkomandi hevur ført fram til verju sína.

§ 12. Rakar umboðsmaðurin við lýti í

galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal umboðsmaðurin boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum. Er talan um viðurskifti, ið viðvíkja kommunalari ella interkommunalari umsiting, skal umboðsmaðurin eisini boða viðkomandi kommunustýri frá.

§ 13. Um umboðsmaðurin krevur tað, kunnu dómstólarnir vísa frá sær privatmál móti umboðsmanninum vegna avgerðir, sum hann tekur við grundarlagið í hesi lóg.

6. Partur

Lønar- og eftirlønarviðurskifti

§ 14. Lønarviðurskifti umboðsmansins, herundir eisini spurningin um eftirløn og bíðipening, verða ásett við løgtingslóg.

2. *stk.* Umboðsmaðurin kann ikki, uttan við loyvi Løgtingsins, vera í starvi hjá almennum ella privatum fyrirkum, virkjum ella stovnum.

3. *stk.* Møguligur spurningur um ógegni umboðsmansins í ávísari sök verður lagdur fyri formansskap Løgtingsins, sum, um mett verður, at talan er um ógegnið, útnevnrir annan at viðgera hetta ávísa mál.

§ 15. Umboðsmaðurin kann krevja at verða loystur úr starvi við seks mánaða freist at galda frá seinasta degi í einum mánaði.

7. Partur **Fyrisiting**

§ 16. Umboðsmaðurin setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

§ 17. Tær útreiðslur, ið standast av umboðsmansstovninum, verða játtaðar á Løgtingsins fíggjarlóg.

2. *stk.* Umboðsmaðurin ger rokn-skap fyri virksemi stovnsins, hesin skal vera grannskoðaður av grannskoðara Løgtingsins.

8. Partur **Ígildisreglur**

§ 18. Henda lóg kemur í gildi 1. januar ár 2001.

2. *stk.* Klagur um viðurskifti í tíðarskeiðinum 1. januar 2000 og til henda lóg kemur í gildi, kunnu kortini leggjast fyri umboðsmannin til viðgerðar.

Skjal 2

Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann

Hvønn og hvat kunnu tygum klaga um

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við allari fyrisitingini undir heimastýrinum, tvs. bæði lands-, kommunalu og interkommunalu myndugleikunum.

Umboðsmaðurin kann viðgera klagur um avgerðir hjá myndugleikunum, eins og viðferð teirra av borgarum og málum.

Tygum kunnu t.d. klaga um eina noktan av einari umsókn, um tann valda viðgerðarháttin, um ta tíðina, sum hetta hevur tikið og / ella framferðarháttin hjá embætisfólkunum.

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at myndugleikarnir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti einstaka borgaranum.

Dómstólarnir, Løgtingið, feløg og privatir persónar eru ikki almennir fyrisitingarmyndugleikar. Tí kann umboðsmaðurin ikki viðgera klagur um hesi. Donsku myndugleikarnir, sum t.d. lögreglan hoyra ikki undir heimastýrið. Tí kann umboðsmaðurin heldur ikki viðgera klagur um hesar. Um tygum eru í iva um, hvørt tygum kunnu klaga til umboðsmannin um ein ávísan myndugleika, kunnu tygum altíð spyrja okkum.

Hvussu kunnu tygum klaga

Um tygum ynskja at klaga, skulu tygum skriva til umboðsmannin og greiða frá, **hvønn** og **hvat** tygum ynskja at klaga um. Um tygum hava latið onkran annan klaga tygara vegna, skulu tygum leggja eina undirskrivaða fulltrú við klaguni. Tað lættir um málsviðgerðina, um tygum senda møgulig viðkomandi skjøl (brøv frá tygum, svar frá myndugleikunum o.s.fr.) saman við klaguni. Á hendan hátt fáa tygum eisini ofta skjótari svar, tí umboðsmaðurin vanligi hevur tørv á at síggja hesi skjøl.

Hvat kann umboðsmaðurin gera

Um umboðsmaðurin eftir at hava kannað málið kemur til ta niðurstøðu, at hann gevur viðkomandi viðhald, kann hann finnast at tí myndugleikanum, sum klagan snýr seg um. Umboðsmaðurin kann eisini heita á myndugleikan um at umhugsa málið av nýggjum og taka eina aðra avgerð. Leggið til merkis, at umboðsmaðurin ikki sjálvur kann broyta eina avgerð. Uppgávan hjá umboðsmanninum er sostatt at greiða myndugleikanum frá, at hesin eftir hansara fatan hevur gjørt eitt mistak.

Í hesum sambandi skulu tygum hava í huga, at umboðsmaðurin hevur avmarkaðar móguleikar fyri at taka støðu til avgerðir, ið eru grundaðar á reinar metingar ella avgerðir, har tað krevst ein serligur førleiki (t.d. læknaligur).

Hvat hendir, tá umboðsmaðurin fær eina klagu

Umboðsmaðurin hevur 3 móguleikar at svara eini klagu:

1. Klagan verður kannað nærri.
2. Klagan verður avvíst, tí at umboðsmaðurin ikki kann viðgera hana.
3. Umboðsmaðurin velur ikki at kanna málið.

1. Klagan verður kannað nærri.

Heldur umboðsmaðurin, at ein kлага skal kannast nærri, sendir hann hana til viðkomandi myndugleika og biður um eina viðmerking. Samstundis biður hann eisini um at læna mógulig skjøl í málinum. Viðmerkingin frá myndugleikanum verður vanliga send viðkomandi, sum fær móguleika at gera sínar viðmerkingar.

Hann, ið hevur klagad, verður vanliga kunnaður um gongdina í málinum.

Tá myndugleikin og viðkomandi hava gjørt sínar viðmerkingar til málið, er hetta vanliga klárt til endaligu niðurstøðu umboðsmansins. Alt

eftir, hvussu nógv mál eru til viðgerðar hjá umboðsmanninum samstundis, og hvussu skjótt myndugleikarnir svara umboðsmanninum, mugu tygum rokna við, at tað kann ganga umleið eitt hálv ár, áðrenn málið er liðugt viðgjørt.

2. Klagan verður avvíst.

Løgtingið hevur í umboðsmanslógini (lóg nr. 60 frá 10. mai 2000) sett mark fyri, nær umboðsmaðurin kann viðgera eina klagu:

„Klaga um avgerðir, ið móguligur hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ikki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum...“ (§ 6, stk. 3)

Um tað er móguligt at kæra eina avgerð til ein annan fyrisitingarmyndugleika, skal hetta sostatt verða roynt, áðrenn umboðsmaðurin kann viðgera málið. Avgerðir, sum verða fráboðaðar skrivliga, skulu geva eina vegleiðing um móguligar kærumóguleikar, áðrenn farast kann til umboðsmannin. Eru tygum í iva, kunnu tygum venda tygum til myndugleikan, sum hevur tikið avgerðina, ella móguliga til skrivstovuna hjá umboðsmanninum.

„...Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagad verður um, áttu sær stað.“ (§ 6, stk. 2)

Orðingin „viðurskifti“ fevnir um alt, sum klagast kann um til umboðs-

mannin, t.d. viðgerðina av einum máli, málsviðgerðartíðina, avgerðina í málinum, atburðin o.s.fr. Kлага tygum um eina avgerð, skal hendan sostatt verða tikin innanfyri tað seinasta árið.

Inniheldur klagan til umboðsmannin viðurskifti, sum myndugleikin ikki áður hevur tikið støðu til, sendir umboðsmaðurin næstan altíð klaguna víðari til myndugleikan og biður hendan taka støðu til hesi viðurskiftini. Samstundis verður viðkomandi kunnaður um hetta, og biðin um at biða við at kлага til umboðsmannin, til myndugleikin hevur tikið støðu í málinum. Kemur eingin nýggj kлага, ger umboðsmaðurin ikki meira við málið.

3. Umboðsmaðurin velur ikki at kanna málið.

Í umboðsmanslógini stendur:

„Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í máli, ið klagað verður um.“ (§ 6, stk. 4)

Umboðsmaðurin hevur sostatt ikki skyldu til at taka allar klagur upp til viðgerðar. Hann kann nokta at viðgera klaguna sum heild ella bert at viðgera ávís viðurskifti í hesari.

Umboðsmaðurin kannar altíð eina klagu gjølla, áðrenn hann tekur avgerð um at avvísa hana. Í tílíkum metingum verður vanliga hugt at, um tað eru útlit fyri, at umboðsmaðurin kann hjálpa viðkomandi.

Ofta skrivar ella ringir umboðsmaðurin til viðkomandi ella til myndugleikan, fyri at hava eitt trygt grundarlag fyri avgerð síni. T.d. kann hann biðja um skjølina í málinum.

Ein avvísing av at viðgera eina klagu kann sostatt vera úrslitið av einari víðfevndari málsviðgerð hjá umboðsmanninum.

Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar

Umboðsmaðurin kann eisini kanna eitt mál, uttan at tað finst nøkur kлага hesum viðvíkjandi. Umrøða í fjølmiðlunum kann t.d. hava við sær, at umboðsmaðurin gerst varur við eitt mál, sum hann ynskir at kanna nærri. Onkuntíð kunnu klagur vera orsök til, at umboðsmaðurin fer at kanna viðurskifti, sum tað ikki er klagað um.

Umboðsmaðurin kann sambært §§ 6, stk. 5 og 8, stk. 3 kanna stovnar og tænaustøð v.m., ið hoyra til virkisøki hansara.

Um umboðsmannin og embætið

Løgtingið velur fimta hvørt ár ein Løgtingsins umboðsmann. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum kunnu 2/3 av limunum loysa hann úr starvi.

Umboðsmaðurin setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

Tygum kunnu ringja á tlf. 35 85 00,

skriva teldupost til lum@lum.fo
ella vanda tygum til skrivstovuna í
Traðagøtu 43, Argir, um tygum hava
spurningar.